

Oponentský posudek disertační práce zpracované na téma „Změny v bezpečnostních doktrínách USA a Ruské federace v I. dekádě 21. století“.

Autor: PhDr. Václav Adámek

Oponent: doc. Ing. Pavel Gavlas, CSc.

Téma disertační práce, dvacet let vzdálené dnešní velmi složité a napjaté mezinárodní bezpečnostní situaci, se může zdát málo aktuální. Nicméně, léta nulté a první dekády tohoto století jsou ta, kde můžeme nalézt kořeny dnešních napjatých vztahů, a dokonce i nepřátelství. Je to období jednoznačné dominance Spojených Států Amerických, období, v němž se formovala dnešní strategická a bezpečnostní kultura ovlivněná na jedné straně bezprecedentní dominancí USA, a na druhé straně také bezprecedentní ztrátou pozic rozpadnuvšího se SSSR a jeho nástupce, RF. Je to také období, v němž zahájil svoji politickou kariéru prezident RF V.V. Putin, vládnoucí dodnes. Zaměření, mimo jiné, na rozbor vztahů dvou významných aktérů – prezidenta G.W. Bushe a prezidenta V.V. Putina, ovlivňujícího strategickou a bezpečnostní kulturu dodnes, jen podtrhuje skutečnost, že téma je aktuální.

Autor, žel, cíl svojí práce nedefinoval, částečně to nahradil výzkumnými otázkami a dílčími cíli výzkumu, které však nereflektují téma práce. Otázky hovoří o „bezpečnostních vztazích“, téma zní „změny v bezpečnostních doktrínách“. Není to velká chyba, bezpečnostní vztahy a bezpečnostní doktríny jsou úzce propojeny, je to však nepřesnost, jejímž výsledkem je skutečnost, že jsou podrobně popsány bezpečnostní vztahy tohoto období, nikoli však už stručné a jasné změny a jejich souvislosti v analyzovaných bezpečnostních dokumentech, které by měly být v závěrech práce. Přesto lze konstatovat, že práce splnila původní záměr definovaný názvem práce, i když cíl nebyl definován.

Úvodní, teoretická část práce představuje základní proudy výzkumu mezinárodních vztahů v rozsahu dostatečném pro tuto práci. Podstatnou metodou použitou v této práci je analýza: komparační, kvantitativní, kvalitativní. Analýza vybraných dokumentů vydaných jak administrativou amerického, tak ruského prezidenta, byla provedena podle pěti zvolených kritérií, z nichž jsou zajímavé zejména jazykový rozbor uvedených dokumentů a historický kontext (vzniku dokumentu). Naopak kritérium „geografická pozice“ se jen těžko uplatňuje u každého analyzovaného dokumentu samostatně, pokud termín pozice vezmeme doslova.

Autor však toto kritérium chápe ve smyslu globálního „dosahu“ (celosvětová bezpečnostní výzva, str. 69), nebo parciálního geografického uvažování v daném bezpečnostním dokumentu. Asi bylo vhodnější toto kritérium nazvat jinak (geografické chápání bezpečnosti? viz. tab. 15).

Analýza jednotlivých dokumentů je poměrně podrobná a dobrá. Samostatně, v různých kapitolách jsou popsány a analyzovány dokumenty americké (kap. 3.4.) a ruské (kap. 3.5.), žel ani za jednou kapitolou nejsou alespoň stručné závěry, které tam přímo fyzicky chybí. Jsou až v další kapitole „Výsledky“, kap. 5.4. (USA) a 5.5. (RF), ovšem zatím co kap. 3.4. a 3.5. jsou podrobným popisem a analýzou dokumentů, kap. 5.4. a 5.5. jsou stručnými charakteristikami, nikoliv změnami, týchž dokumentů. Vlastní závěry práce jsou uvedeny až v kap. 6. „Diskuze“. Závěry jsou kvalitní a odpovídající provedené analýze, snad jen příliš dlouhé a málo přehledné – nestačí je číst, musí se studovat, (třicet stran, 1/6 textu práce).

V závěru kapitoly „diskuze“ autor uvádí „dílčí závěry“ formou zodpovězení výzkumných otázek, přičemž na závěr odpovědi na otázku je opět „dílčí závěr“. Vyvozené závěry jsou relevantní jak analýze, tak skutečnosti – ovšem především z pohledu bezpečnostních vztahů, nikoli změn v analyzovaných dokumentech.

Je škoda, že autor vymezil analyzované období na léta 2000 -- 2008, (i když téma zní „...v první dekádě 21. století“, takže tam ty dva roky chybí), a nezahrnul první prezidentské období Baracka Obamy, tj. minimálně léta 2008 -- 2010, ve kterých se bezpečnostní situace i obsah doktrinálních dokumentů významně změnil, a to nejen amerických, ale i ruských. Navíc, přesně toto období již před ním analyzoval doc. Eichler, na jehož práce se autor často odvolává, nebo jeho závěry potvrzuje.

Práce je teoretického charakteru a svým pojetím zajímavá, přináší ne zcela obvyklé pohledy na danou problematiku, pokouší se o pohled na problematiku očima a chápáním protivníků. Je to vcelku zdařilý pokus o objektivní pohled na bezpečnostní politiku dvou významných světových aktérů, držitelů strategických jaderných zbraní, a její vyjádření v zásadních bezpečnostních dokumentech.

Analýza vybraných strategických dokumentů USA a RF není nic neobvyklého a byla a je realizována mnohými autory. V případě této disertační práce však nacházíme řadu nezvyklých úhlů pohledu. Autor se úspěšně pokouší o hlubší pochopení důvodů jejich chování, o vlivy, které je k tomu vedou. Zkoumal dlouhodobé faktory, jako jsou teoretické názory na bezpečnost, praktické převažující

názory na bezpečnost v politické sféře, historické faktory, které dlouhodobě formují názory obyvatel i politiků již svojí existencí, čímž poukázal na souvislosti mezi politikou, akademickou sférou a armádou při formování bezpečnostní kultury vyjádřené v analyzovaných dokumentech.

Rovněž pokus o jazykový rozbor analyzovaných dokumentů je krokem málo obvyklým. Domnívám se, že je to pohled umožňující chápat nejen to co je psáno, ale i to, se za tím skrývá. Považuji to za přínosné a inspirující. Pomáhá to pochopit skutečné vnitřní příčiny chování, i skryté cíle. Hledání využití takovýchto metod lze považovat za přínos rozvoje oboru.

Odborné materiály, které byly použity v této práci byly převážně v anglickém jazyce od západních autorů, nebo autorů ruských, ale v překladu anglickém, nebo českém. V ruském originálu jsou v přehledu použité literatury uvedeny pouze vybrané analyzované strategické dokumenty. V práci se tato skutečnost projevila v podrobnější a kvalitnější analýze dokumentů americké administrativy. Je škoda, že autor pro analýzu nevyužil projev V.V. Putina na mezinárodní bezpečnostní konferenci v Mnichově dne 10. února 2007.

Disertační práce je zpracována s odpovídající štábní kulturou, nicméně vykazuje řadu nedostatků. Autor se nevyhnul překlepům a chybám. Např. na str. 59, operace OEF 2001 je uvedeno, že článek 5 se ratifikoval, místo aktivoval, nebo, že RF je nejdůležitější nástupnický stát SSSR, když je to jediný nástupnický stát, či v tab. 29 uvedený Roh Afriky místo Africký roh a další.

Rovněž vyjádření „stanovil jsem následující výsledky“, nebo první věta závěru, která zní „práce je na téma „Proměny v bezpečnostních...“, i když práce má název „Změny v bezpečnostních ...“, jsou chyby zbytečné, snižující celkový dobrý dojem. Skutečnost, že kap. 3.5.14. má podkapitolu 3.5.14.1. (jedinou čtyřstupňovou která není ani v obsahu), je zřejmě „nouzové řešení“ na poslední chvíli.

Samostatnou kapitolou je poměrně nezvyklá struktura práce. Již obsah, který má tři strany, přičemž kap. 3. představuje sto stran textu a 68 podkapitol, přičemž některé podkapitoly podkapitol (třístupňového členění) mají i jen 6 řádků, je neobvyklý. Některá členění textu jsou nefunkční, jako např. kap. 2. členěná na podkapitolu 2.1., bez podkapitoly 2.2., nebo podkapitola 3.1. členěná na 3.1.1., aniž by existovala 3.1.2.

Ne zcela obvyklé je i obsahové členění. Vlastní popis a analýza vybraných dokumentů v kap. 3, (3.4. a 3.5.), která má 77 stran, je příliš „vzdálená“ od kap.5. (5.4.

a 5.5.), ve které jsou uvedeny charakteristiky a dílčí závěry analýzy vybraných dokumentů, a od kap. 6, „Diskuze“, ve které jsou uvedeny výsledky práce a závěry. Rovněž je, podle mne, nelogické obecné slovní hodnocení vybraných parametrů, jako HDP, počtů vojsk, aj. v kap.5.6. bez čísel a grafů, které jsou naopak v přesně stejné struktuře, uvedeny v kap. 5.6. jako kvantitativní parametry, ale bez odpovídajícího textu. Takové členění činí, tuto celkem kvalitní práci, méně přehlednou – alespoň podle mne, nikoli však analyticky nekvalitní.

Zařazení podkapitoly 5.7. o bezpečnostních dokumentech ČR v reakci na změny dokumentů USA a RF bylo možným, nikoliv nezbytným krokem. K vlastnímu tématu se nevztahuje, maximálně může poukázat na vztah USA, ke spojencům, či RF k bývalým spojencům. Je však pojata z pohledu ČR, nikoliv USA, či RF.

Závěrem: Koncepce – struktura práce nebyla zvolena nejšťastněji. Poměrně kvalitní analýza vybraných dokumentů je znehodnocována absencí závěrů, uváděných až v příliš vzdálených kapitolách, čímž se ztrácí souvislosti.

Pokus o jazykový rozbor jako metodu analyzovaných dokumentů je přístup nestandardní a pro rozvoj oboru přínosný. Rovněž pokus o pohled na problematiku očima protivníka, pochopení jeho myšlení, je přístup hodný povšimnutí, a je to dobrý vklad do problematiky analýz bezpečnostních dokumentů tohoto typu.

Autorem formulované výzkumné otázky, na které dobře odpověděl v závěru práce, byly zvoleny tak, že v nich popsal a dobře vyhodnotil vývoj mezinárodních a bezpečnostních vztahů, nikoli však „Změny v bezpečnostních doktrínách USA a RF v 1. dekádě 21. století“, jak zní téma disertační práce. Změny jsou sice v různých částech práce popsány, ale v závěrech se neobjevily.

Po jazykové a stylistické stránce je práce průměrná, vykazuje dost chyb z nepozornosti, ale i chyby věcné.

Přes uvedené nedostatky práci doporučuji přijmout.

Otázky při obhajobě:

Stručně uveďte změny, jejich souvislosti a vývoj, které jste v doktrínách USA a RF vydaných v 1. dekádě 21. století našel a v práci uvedl.

V Praze dne 6.12.2021

doc. Ing. Pavel Gavlas, CSc.,